

Program za
EKONOMSKO
OSNAŽIVANJE
ŽENA
u Baru

Program za **EKONOMSKO** € **OSNAŽIVANJE** ↑ **ŽENA** ♀ u Baru

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA
Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti

Stanka Dragojevića 2, 81 000 Podgorica, Crna Gora

Tel./ Fax: +382 20 244 145; 244 149

E-mail: gender@gov.me

Web site: www.minmanj.gov.me

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA
Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti

decembar, 2013.

PROGRAM ZA EKONOMSKO OSNAŽIVANJE ŽENA U BARU

Program je usvojen na sjednici Skupštine opštine Bar 2. decembra 2013.

Izdavač:

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA
Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti

Dizajn i prelom

Slađana Bajić-Bogdanović

Štampa

IVPE, Cetinje

Tiraž

500

Ova publikacija objavljena je uz podršku Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena – UN Women, u okviru projekta „Unaprjeđenje ekonomskih i socijalnih prava žena u Srbiji i u Crnoj Gori“. Projekat se sprovodi uz finansijsku podršku Vlade Norveške.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija, ili bilo koje druge organizacije pod okriljem UN-a.

Program za EKONOMSKO OSNAŽIVANJE ŽENA u Baru

Program je usvojen na sjednici
Skupštine opštine Bar
2. decembra 2013.

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA
Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti

Analiza postojećeg stanja 7

Opšte informacije	7
Demografija, rad i usluge socijalne zaštite	9
Obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita	19
Privreda Opštine Bar	21
Poljoprivreda i ribarstvo	23
Struktura lokalne samouprave	25
Opštinski budžet i finansije	27

Program za ekonomsko osnaživanje žena u Baru 29

Područje aktivnosti 1. Uspostavljanje institucionalnih uslova za sprovođenje programa	31
Područje aktivnosti 2. Stvaranje preduslova za konkurentnost žena u razvoju lokalne zajednice	32

Područje aktivnosti 3. Umrežavanje žena na području lokalne zajednice.	34
---	----

Područje aktivnosti 4. Pristup finansijskim sredstvima	35
---	----

Područje aktivnosti 5. Podrška za prelaz od socijalne pomoći do samozapošljavanja	36
--	----

Područje aktivnosti 6. Žene iz lokalne sredine kao nosioci politika	37
--	----

Područje aktivnosti 7. Korištenje socijalnih servisa	38
---	----

Područje aktivnosti 8. Savjetničke djelatnosti namijenjene specifičnostima ekonomskog osnaživanja žena u gradskom i ruralnom području	39
--	----

Područje aktivnosti 9. Podizanje svijesti o značaju ekonomske samostalnosti žena iz ruralnih područja	40
--	----

Područje aktivnosti 10. Izrada marketing strategije kroz Strategiju ekonomskog razvoja opštine sa naglaskom na promociju žena u ruralnom razvoju.	41
--	----

Područje aktivnosti 11. Promocija Programa	42
---	----

Područje aktivnosti 12. Ekonomija i održivi razvoj	43
---	----

1. Opšte informacije

Opština Bar se nalazi na jugu Crne Gore, između Jadranskog mora i Skadarskog jezera, najveća je luka i industrijski centar južnog Jadrana, sa površinom od 598 km². Centralni dio ovog područja je planina Rumija (sa najvišim vrhom - 1.595 m nadmorske visine). Magistralnim putevima opština je povezana na sjeverozapadu sa Budvom, Cetinjem, Bokom Kotorskom i dalje ka Hrvatskoj, na sjeveru sa Podgoricom, sjevernom Crnom Gorom i dalje ka Srbiji i mreži evropskih koridora, a na jugoistoku sa Ulcinjom i Albanijom. Bar je željezničkom prugom povezan sa Podgoricom i Srbijom (pruga Beograd - Bar). Na udaljenosti od 70 km nalaze se dva aerodroma - u Podgorici i Tivtu. Vodenim putevima, Bar je povezan preko Otranskih Vrata sa srednjim i istočnim Mediteranom, a dalje i sa lukama svih kontinenata.

Ukupna dužina morske obale na teritoriji opštine Bar iznosi 46 km. Morska obala kod Bara znatno je razuđena sa nekoliko prirodnih plaža. Najveće i po prirodnim karakteristikama najkvalitetnije plaže su Sutomore, Čanj, Kraljičina plaža, Veliki pijesak, Maljevik, Utjeha. Značajne su još i plaža Sušanjanj i gradska plaža. U opštini Bar se nalazi nacionalni park Skadarko jezero koji takođe ima prelijepe plaže, kao što su Murići, Pješačac i druge.

Karakteristično za obalu u opštini Bar su zalivi i rtovi koji ih ograničavaju. Od zaliva je najveći Barski zaliv (barsko sidrište), smješten između Rta Ratac i Rta Volujica. Ovaj zaliv uključuje i Spičanski (Sutomorski). Kroz Barsko polje protiču rijeke Željeznica i Rikavac.

Opština Bar raspolaže sa oko 2.500 ha poljoprivrednog zemljišta: dominiraju višegodišnje livade i pašnjaci voćnjaci i oranice, kao i vinogradi. Ukupna površina pod šumama u opštini Bar je 7.020 ha, i to listopadne i četinarske šume.

Dio teritorije opštine Bar izlazi na Nacionalni park Skadarsko jezero. Jezero je od posebnog regionalnog značaja jer se nalazi na granici između Crne Gore i Albanije. Veći dio jezera pripada Crnoj Gori. Jezero je dugačko oko 43 km, široko oko 14 km, a prosječna dubina je oko 7 metara. Površina jezera tokom kišnih mjeseci zna da naraste sa 370 km² na 550 km², što je i uzrok većih poplava na tom području tokom zimskih dana. Rijekom Bojanom jezero otiče u Jadransko more. Kada je u pitanju očuvanje prirodne sredine Skadarsko jezero se nalazi na listi posebnih prioriteta Vlade Crne Gore i Opštine Bar. Skadarsko jezero predstavlja jedan od najvećih ptičijih rezervata sa 264 registrovane vrste ptica. Ornitološko bogatstvo ovog nacionalnog parka uvećano je prisustvom Dalmatinskih ili kudravih pelikana; ovo je njihovo najzapadnije prirodno stanište. Skadarsko jezero je bogato ribom i predstavlja najveće slatkovodno ribolovno područje balkanskog poluostrva sa oko 35 ribljih vrsta. Najčešće se love šarani i jegulje, a posebno zanimljiv je lov na ukljeve.

Jezero je bogato i kamenitim, niskim i obraslim ostrvcima kojih ima preko 50. Na području NP Skadarsko jezero koje pripada opštini Bar nalaze se plaže koje su zaštićena prirodna područja i spadaju u sopenike prirode.

Rumija je planina na teritoriji opštine Bar i nalazi se, između Skadarskog jezera i Barskog polja. Na Rumiji postoje mnogi vrhovi, od kojih je najviši visok 1.593 m. Na padinama Rumije ima manjih naselja. Planina Rumija je mjesto od velike religijske važnosti.

Bar ima veoma karakterističnu klimu. Sa oko 270 sunčanih dana godišnje, Bar predstavlja jedno od najsunčanijih mjesta Južne Evrope. Prosječna godišnja temperatura je 16°C, u julu je 23°C, a u januaru 10°C. Ljeta su veoma duga i topla, a zime blage i kišne, sa 38 kišnih dana tokom zime. Zbog činjenice da u Baru ima veoma malo hladnih

zimskih dana, ovo je veoma atraktivno mjesto ne samo za ljetnje već i za zimske odmore.

Opština Bar ima relativno zdravu i očuvanu životnu sredinu.

2. Demografija, rad i usluge socijalne zaštite

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, na teritoriji opštine Bar živi 42.048 stanovnika i 14.211 domaćinstava. **Od ukupnog broja stanovnika 49,1% su muškarci (20.670) i 50,9% su žene (21.378).** Prema dostupnim podacima, većina stanovništva živi u ruralnom području (55,7%), dok u urbanom dijelu živi 44,3% ukupnog stanovništva.

U periodu između dva popisa (2003 - 2011) broj stanovnika u Baru porastao je za 2.011; što nije značajno uticalo na odnos polne zastupljenosti stanovništva. Međutim, očekivanje je da će doći do izvjesne promjene u urbano-ruralnoj distribuciji stanovništva u odnosu na prethodni popis, zbog migracija prema urbanim centrima. Povećanje broja stanovnika u opštini Bar je u najvećoj mjeri rezultat migracionih procesa iz drugih, manje razvijenih krajeva Crne Gore.

Starosna struktura stanovnika opštine Bar⁸, je relativno nepovoljna obzirom da po popisu iz 2011. godine 18,7% stanovnika opštine Bar čine osobe preko 60 godina života. Ovo je posebno zabrinjavajuće u odnosu na prethodni popis, kada je taj broj bio 17,6%.

Pored društveno-ekonomskih faktora na smanjenje stope prirodnog priraštaja i rasta stope mortaliteta dominantan uticaj ima i opšta pojava ukupnog starenja crnogorskog stanovništva. Vitalni index stanovništva u Baru (koji predstavlja odnos između živorođenih i umrlih) smanjio se sa 1,8 (1991.) na 1,3 (2003.), da bi u 2010. godini porastao na 1,47.

Obrazovna struktura stanovništva u opštini Bar je nepovoljna: broj osoba sa srednjoškolskim i osnovnoškolskim obrazovanjem dominira

u ogromnom procentu (gotovo 70% od ukupnog broja stanovnika). Takođe, broj osoba koje nijesu završile kompletno osnovno obrazovanje (8,88%) je veći od broja onih koji su završili visokoškolsko (7,07%). Bez ikakvog obrazovanja je 3,74% stanovništva opštine Bar.

Ekonomsku strukturu stanovništva čine radno sposobna lica, izdržavano stanovništvo, lica sa ličnim prihodom i lica na radu/boravku u inostranstvu. Prema podacima iz 2003, broj aktivnog stanovništva u opštini Bar je bio 16.914 (42,25%), od kojih je 11.426 bilo aktivno sa zanimanjem. Ovo pokazuje da struktura stanovništva u Baru ne odstupa značajno od strukture na nacionalnom nivou.

Prema podacima iz 2011, broj zaposlenih je dostigao cifru od 11.211. (avgust 2011.), čime je nastavljen trend rasta zaposlenosti. Naime, nakon ekonomskog buma iz 2008, a posebno 2009, došlo je do stagnacije i opadanja broja zaposlenih u 2010, da bi se ponovni rast uspostavio tokom 2011. godine.

Prema preliminarnim podacima iz posljednjeg popisa, u strukturi zaposlenog stanovništva po oblastima najviše dominiraju djelatnosti vezane za saobraćaj, skladištenje i veze, trgovina na veliko i malo, te zaposleni u državnoj upravi i socijalnom osiguranju.

Stopa nezapošljenosti, posmatrana kao odnos broja registrovanih nezapošljenih i aktivnog stanovništva, na dan 03. decembar 2013. iznosila je 1.883 osoba (od tog broja **nezapošljene žene predstavljaju 992**, dok je nezapošljenih muškaraca 891). Stopa nezapošljenosti pokazuje kontinuum.¹

Struktura nezapošljenih je nepovoljna, pokazujući kontinuirani trend u posljednjih nekoliko godina. **Većinu nezapošljenih čine žene, posebno u grupi sa najvećim stepenom stručnosti.**² (tabela 3)

¹ Izvještaj o nezaposlenima u opštini Bar, Biro rada Bar, Decembar 2013.

² Njegovo učešće u ukupnom aktivnom poljoprivrednom stanovništvu u Crnoj Gori iznosi 3,1%

Najveću grupu nezapošljenih čine osobe sa trećim i četvrtim stepenom stručnosti; oni su ujedno i najduže u potrazi za poslom. Takođe, negativan aspekt nezapošljenih u opštini Bar predstavlja činjenica da je 22% nezapošljenih sa VI-1, VII-1 i VII-2 stepenom stručne spreme. S druge strane, povoljna činjenica je da od tog broja manje od jedne šestine je u potrazi za poslom duže od tri godine.

Tabela 1: Struktura nezapošljenih u opštini Bar u 2011

Red broj	Stepen	Ukupno	Žene	Prvi put traže posao	Čeka duže od 3 godine
1.	I stepen	279	113	18	70
2.	II stepen	52	28	10	20
3.	III stepen	373	169	33	100
4.	IV stepen	419	265	63	85
5.	V stepen	22	3	1	2
6.	VI-1 stepen	63	43	6	15
7.	VII-1 stepen	250	171	89	32
8.	VII-2 stepen	10	5	4	2

Učešće **poljoprivrednog stanovništva** u opštini Bar u ukupnom broju stanovnika smanjilo se sa 4,0 % (1991.) na 3,0% (2003.), a ovaj trend je nastavljen i po podacima najnovijeg popisa. Od ukupnog broja poljoprivrednog stanovništva u Baru, nešto više od jedne trećine (36,9%) je aktivno poljoprivredno stanovništvo².

3. Obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita

U Baru ima 10.231 djece i mladih koji pohađaju obrazovne institucije različitog nivoa. Obrazovanje u opštini Bar je organizovano na svim nivoima, naime, u opštini funkicioniše predškolsko, osnovno i srednješkolsko, te visokoškolsko obrazovanje.

Predškolski sistem je organizovan kroz jednu javnu predškolsku ustanovu koja obuhvata osam objekata, a u stalnom radnom odnosu nalazi se 66 lica, i to pretežno ženskog pola. Naime, od ukupnog broja zaposlenih samo su 4 muškarca. Funkciju direktora obavlja žena.

Za školsku 2013/2014 u majskom upisnom roku primljeno je 799 zahtjeva za upis djece, a od toga upisano je 775-oro djece (419 dječaka i 356 djevojčica) dok se 20 djece nalazi na čekanju do ispunjavanja uslova koji se odnosi na starost djeteta, odnosno do navršene 1 godine života. Ukupno je formirano 27 vaspitnih grupa, od čega u šest objekata u gradskom i prigradskom području ima 743 djece (i to: 400 dječaka i 343 djevojčice, a u dvije ustanove na seoskom području 32 djece (19 dječaka i 13 djevojčica). Nakon redovnog upisnog roka pristigle su još 54 zakašnjele prijave koje su takođe na listi čekanja

Tabela 2: Polna struktura upisane djece po vaspitnim jedinicama i vaspitnim grupama u školskoj 2013/14 je sljedeća:

R. broj	Vaspitna jedinica - Objekat	Vaspitna grupa	ukupno djece	Polna struktura	
				muško	žensko
1.	"Pužić Veseljko" Bjeliši " " " " " " " "	mlađe jaslice	18	10	8
		srednje jaslice	23	12	11
		starije jaslice I	33	16	17
		starije jaslice II	33	16	17
		mlađa grupa I	34	17	17
		mlađa grupa II	33	12	21
		srednja grupa I	37	20	17
		srednja grupa II	36	17	19
		starija grupa I	42	25	17
		starija grupa II	44	29	15
	UKUPNO		333	174	159
2.	"Delfin" - Topolica " " " "	jaslična grupa	33	14	19
		mlađa grupa	33	16	17
		srednja grupa	40	23	17
		starija grupa	43	22	21
		UKUPNO		149	75
3.	"Mali princ" Žukotrlica " "	jaslična grupa	19	9	10
		mješovita ml/sr	26	15	11
		starija grupa	27	15	12
		UKUPNO		72	39
4.	"Mala sirena" Sutomore " " "	jaslična grupa	12	9	3
		mlađa grupa	24	13	11
		srednja grupa	20	7	13
		starija grupa	31	21	10
		UKUPNO		87	50
5.	"Sanjalica" Polje " "	mješov.-jasl/ml.	26	17	9
		mješov.sred/st.	34	22	12
		UKUPNO		60	39

6.	"Mala maslina" St.Bar "	mješ.-mlađa/sr. starija grupa	20	9	11
			22	14	8
	UKUPNO	42	23	19	
7.	"Poletarac" Pečurice	mješovita	20	12	8
8.	"Sunce" Virpazar	mješovita	12	7	5

Što se tiče prekobrojnosti djece, broj djece je veći nego što je zakonom dozvoljeno, naročito u jasličnim uzrastima i starijim grupama. Svi objekti su arhitektonski prilagođeni djeci sa smetnjama u razvoju. U opštini Bar postoji još sedam privatnih vrtića, a školske 2010/11. godine u njima je bilo upisano je 179-ro djece. Predškolskim obrazovanjem i vaspitanjem u Baru obuhvaćeno je oko 25%.

Djelatnost **osnovnog obrazovanja** obavlja se u 10 osnovnih škola, od I do IX razreda ima ukupno 4720 učenika/ca, i to u 4 škole u gradu i 6 u prigradskom i seoskom području.

Inkluzivnim osnovnim obrazovanjem obuhvaćeno je 27 djece sa smetnjama u razvoju, dok u dva specijalna odjeljenja u Osnovnoj školi „Jugoslavija“ nastavu pohađa 30 djece (20m i 10ž).

Nastavu u osnovnim školama izvodi 349 prosvjetnih radnika, a van-nastavnog osoblja je 107, što znači da je ukupno 456 zapošljenih.

Tabela 3: Osnovne škole u opštini Bar: podaci o upisanim licima po polnoj strukturi za školsku 2011-12 godinu

Redni Broj	Naziv škole	Mjesto	Broj upisane djece	Područno odjeljenje	Broj M. u gl.objektu	Broj M.u pod.odj.	Broj Ž. u gl.obj.	Broj Ž. u pod.odj.
1	Anto Đedović	Bar	438		228		210	
2	Blažo Jokov Orlandić	Bar	912		593		564	
3	Bratstvo-j edinstvo	Đuravci	48	Nema podataka	23	Nema podataka	25	Nema podataka
4	Đerđ Kastrioti Skenderbeg	Ostros	107	139	57	67	50	62
5	Jovan Tomašević	Virpazar	103		55		48	
6	Jugoslavija	Bjeliši	1157		593		564	
7	Kekec	Sutomore	448		238		210	
8	Meksiko	Popovići	698		386		312	
9	Mirkojevići	Pečurice	301	60	149	30	152	30
10	Srbija	Podgrad	346		180		166	

U Baru postoji i Škola za osnovno muzičko obrazovanje, koja je smještena u zgradi Gimnazije, u kojoj stručnu nastavu izvodi 24 nastavnika/ca i 6-oro zaposlenih kao vannastavno osoblje.

Ova škola ima 427 polaznika, i to 184 muških i 243 ženskih.

Srednješkolsko obrazovanje odvija se u tri moderne i savremeno opremljene srednje škole; to su Gimnazija, Srednja poljoprivredna škola i Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola. Stručnu nastavu u ovim školama izvodi 150 profesora, ali nema podataka razvrstanih po polu. Srednjim obrazovanjem školske 2011/12 obuhvaćeno je 2.098 djece uzrasta 15 - 18 godina, ali je i ovdje potrebno uspostaviti rodno razvrstane podatke. Razlog što dio djece ne nastavlja srednju školu je ekonomsko - socijalna situacija.

U **tabeli 4** je dat prikaz obrazovnih profila i broj upisanih učenika/ca u školskoj 2011/2012.

Ime škole	Obrazovni profil	Dužina školovanja	Broj ukupno upisanih	Broj djevojčica	Broj dječaka
Gimnazija "Niko Rolović"	Opšta gimnazija	4	726	430	296
Ekonomsko-ugostiteljska škola	Ekonomski tehničar,	4	815	420	395
	Turistički tehničar	4			
	Konobar,	3			
	Kuvar	3			

Srednja poljoprivredna škola	Automehaničar	3	550	165	385
	Kadet brodomašinske struke	4			
	Kadet nautičke struke	4			
	Poljoprivredni tehničar	4			
	Prehrambeni tehničar	4			
	Veterinarski tehničar	4			

U Baru je formirana Komisija o usmjeravanju djece sa smatnjama u razvoju, koja je u posljednje tri godine donijela 43 rješenja.

Na teritoriji opštine Bar rade sljedeće visokoškolske ustanove:

Fakultet za turizam, hotelijerstvo i trgovinu (MTS - „Montenegro Tourism School“), osnovan je 2004. godine kao prva privatna visokoškolska ustanova u Crnoj Gori. Fakultet ima jedan program na osnovnim odnosno dva programa na specijalističkim i magistarskim studijama.

Fakultet za poslovni menadžment: je osnovan kao samostalna visokoobrazovna ustanova 2005. godine. Fakultet ima šest studijskih programa na osnovnim i za tri studijska programa na postdiplomskim specijalističkim studijama. Do sada je na Fakultet upisano preko 2.200 studenata, a od osnivanja diplomiralo je preko 370 studenata (takođe nedostaju podaci razvrstani po polu).

Biotehnički fakultet, smjer mediteransko voćarstvo: funkcioše u okviru Biotehničkog fakulteta Univerziteta Crne Gore.

U opštini Bar zdravstvena zaštita je organizovana u okviru Opšte bolnice „Blažo Orlandić“, i Doma zdravlja sa medicinom rada u istom objektu i u pet ambulanti (Sutomore, Pečurice, Stari Bar, Virpazar i Ostros), a najveći broj zaposlenih čine žene. U vrijeme turističke sezone rade ambulante u uvali Veliki Pijesak (Pečurice) i u uvali Maslina (Kunje). U cilju pružanja kvalitetnih i adekvatnih usluga zdravstvene zaštite, konstantno se radi na jačanju ljudskih kapaciteta i nabavci nove i savremene medicinske opreme.

U Baru radi i određen broj privatnih zdravstvenih ambulanti i 2 laboratorije koje su u privatnom vlasništvu

U Baru je evidentiran veći broj aktivnosti civilnog sektora, kao i programa sa međunarodnom podrškom u oblasti **socijalne zaštite**. Prateći jedan od strateških ciljeva u oblasti socijalne zaštite opština Bar radi na deinstitucionalizaciji usluga dječije i socijalne zaštite, kroz otvaranje dnevnih centara za osobe sa teškoćama u razvoju, zatim brige o starima kroz projekat „Njega starih lica u Baru“. Ovaj Projekat se realizuje zajedničkim – komplementarnim učesćem Caritas-a Barske nadbiskupije, Opštine Bar, Centra za socijalni rad za opštine Bar i Ulcinj, Doma zdravlja Bar, Crvenog krsta Bar i Biroa rada. U tri oblika zaštite (topli obrok, dnevni centar i pomoć u kući) obuhvaćeno je 200 osoba, ali ni ovdje nema podataka razvrstanih po polu. Treba konstatovati da se ovdje radi uglavnom o osobama slabijeg materijalnog stanja i osobama o kojima nema ko da se brine.

Takođe, u cilju pružanja usluga građanima kojima je potreban odgovarajući vid zaštite i brige, dok su članovi porodice na poslu, van mjesta stanovanja ili se pak radi o samačkim domaćinstvima, realizuje se i projekat „Brige o starima“ Opštinske organizacije Crvenog krsta Bar koji realizuju uglavnom volonteri. Važno je istaći da se ove aktivnosti odvijaju u 2 dijela i to posebno za ruralno stanovništvo, a posebno za gradski i prigradski dio.

Radi se na obezbjeđivanju i drugih tipova dnevnog boravka u blizini mjesta stanovanja (na nivou mjesne zajednice).

Socijalnom zaštitom u Baru bavi se, u skladu sa zakonskom regulativom Centar za socijalni rad, a pokriva opštine Bar i Ulcinj. Rad Centra organizovan je kroz stručne timove.

Centar za socijalni rad u Baru ne raspolaže informacijama o broju beskućnika, ali se smatra da je njihov broj neznatan, a posebne aktivnosti se u narednom periodu očekuju sa formiranjem Međusektorske radne grupe za zaštitu od nasilja u porodici i nad ženama. Treba naglasiti i da je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici koji je usvojen 2010.g., i Protokol o postupanju... koji je potpisan 25.novembra 2011. godine na državnom nivou decidno odredio poslove i nadležnosti svih institucija i organa po ovim pitanjima, a posebne obaveze se odnose na evidencije o svim prijavljenim slučajevima i postupanjima koje moraju biti razvrstane po polu.

Prema podacima iz decembra 2011. godine, na području opštine Bar nalazilo se ukupno 998 raseljenih lica, uglavnom sa prostora Kosova i Metohije.

Bogato **kulturno-istorijsko** nasljeđe Bara i okoline pripada različitim epohama i civilizacijama. U prvoj kategoriji je Stari grad Bar. *Stari Bar* nije bio, poput ostalih primorskih gradova, na samoj obali, već udaljen od mora oko 4 km. Od kulturno-istorijskih spomenika u Baru zasigurno najviše pažnje privlači *Dvorac kralja Nikole* sa pripadajućim objektima. Glavno zdanje dvorskog kompleksa predstavlja tzv. Veliki dvorac, a u njemu je smješten Zavičajni muzej, u kome su pohranjeni najznačajniji arheološki nalazi sa ovog područja.

Iza Dvorca je značajna i najveća zelena površina u okviru centralnog gradskog tkiva pod nazivom “Dvorski park”, koji je sa strane prema moru oivičen alejom palmi, oleaderima, agavama i tamarisom. Park je zaštićen u kategoriji hortikulturnog objekta. Dvorski park pun mediteranskog rastinja, među kojem je i plutino drvo.

Stara maslina na Mirovici je spomenik prirode po kome je Bar prepoznatljiv. Vjeruje se da je stara više od 2.000 godina i jedno je od najstarijih stabala maslina na Mediteranu. Nekada su se pod ovom maslinom okupljale zavađene porodice i tu se mirile - otuda i naziv Mirovica.

Bar je jedan od malobrojnih gradova koji se može pohvaliti sa nekoliko crkava koje predstavljaju rijedak religijsko-sociološki fenomen. Naime ove crkve su podjednako koristili pripadnici obje hrišćanske konfesije - pravoslavci i katolici.

Bar je, naročito ljeti, bogat kulturno-zabavnim manifestacijama, od kojih su najvažnije "Barski ljetopis", "Internacionalni TV festival", "Maslinijada", "Dani vina i ukljeve", "Plivački maraton", "Susreti pod Starom maslinom", „Koštanjada“, "Ljeto sa zvijezdama"...

U sastavu JP Kulturni Centar Bar se nalaze: Dom kulture "Vladimir Popović Španac"; Narodna biblioteka i čitaonica "Ivo Vučković"; Umjetnička galerija "Velimir A. Leković" i Zavičajni muzej Bar (Dvorac kralja Nikole) sa tvrđavom Stari Bar.

Takođe u Baru postoje i četiri kulturno umjetnička društva: KUD Jedinstvo, KUD Vrsuta, KUD Jovan Vladimir, i KUD „Rumija“.

U Baru djeluje pedesetak sportskih klubova i udruženja. Otvoreni sportski tereni u Baru organizovani su u okviru Javnog preduzeća Sportsko-rekreativni centar Bar «Topolica».

Jedan od osnovnih imperativa za razvoj sporta u Baru je bio i završetak izgradnje nove sportske hale, a poseban izazov u sljedećem periodu biće **razvoj ženskog sporta** u opštini Bar, kao i **povećanje učešća žena u sportsko rekreativnim aktivnostima uopšte**. Naime, prema raspoloživim podacima Bar je grad sa brojnim sportskim ekipama i izvanrednim uslovima za elitna takmičenja. Važno je istaći da je 2008. godine osnovan Ženski fudbalski klub „Pristan“. Osnovali su ga entuzijasti i sportski poslenici. Cilj formiranja kluba je afirmacija ženskog fudbala. ŽFK „Pristan“ je jedini aktivni ženski klub u Baru i južnoj regiji. Takmiči se u Prvoj ligi za žene i trenutno se nalazi na trećem mjestu. Kroz klub je do sada prošlo više od 80 djevojaka. Trenutno u klubu trenira 42 djevojke, a iz njega su ponikle po jedna članica A reprezentacije Crne Gore za žene i kadetske reprezentacije.

Kako UEFA, kao Međunarodna fudbalska asocijacija, propisuje, da u 2014. godini ni jedan klub koji preferira učešće na elitnom takmičenju neće dobiti dozvolu za učešće, ako nema žensku selekciju, to je po-

ruka iz štaba ovog sjajnog kolektiva da se radi na omasovljavanju ženskog sporta, ma koji on bio, a lokalnoj zajednici i državi Crnoj Gori, da ima razumijevanja i pruži podršku.

4. Privreda Opštine Bar

Bar je najrazvijeniji i najveći grad na crnogorskom primorju. Proces privrednog razvoja Bara započet je početkom 20-og vijeka izgradnjom pristana uz Volujicu (današnje Luke Bar) i drugih objekata. Najznačajnije privredne investicije, pored izgradnje Luke Bar, su izgradnja Jadranske magistrale i željezničke pruge Beograd - Bar sedamdesetih godina prošlog vijeka.

Karakteristično je da se u prethodnomn periodu izgradnja lučkih kapaciteta, industrijskih pogona za proizvodnju maslinovog ulja, preradu voća, proizvodnju sokova, preradu/sušenje/otkup duvana, eksploataciju tehničkog kamena, odvijala ubrzanim tempom. Aktiviranje dijela raspoloživih potencijala Opštine (povoljan geografski i saobraćajni položaj, prirodni i turistički resursi, poljoprivredni resursi, raspoloživi kadar i dr.), uslovlila je u ukupnog nivoa razvijenosti područja Bara.

Međutim, tranzicija dovodi do izvjesne promjene u opisanoj privrednoj strukturi, tako da je sve veće učešće mikro, malih i srednjih preduzeća u ukupnim privrednim aktivnostima. Naime, iako još uvijek u privredi Baru egzistiraju veći sistemi kao što je Luka Bar i Kontejnerski saobraćaj tendencija usitnjavanja vidljiva je iz podatka da ovdje egzistira još 1.874 mikro, malih i srednjih preduzeća. Naime, razvoj privatnog preduzetništva i malih preduzeća ima sve veću ulogu u privrednom razvoju Bara, posebno u domenu zapošljavanja, rasta društvenog proizvoda i korišćenja razvojnih potencijala prostora.

Međutim, nivo razvijenosti privatnog preduzetništva je još uvijek znatno ispod realnih mogućnosti i potreba stanovništva i privrede. Vodeći značaj u formiranju društvenog proizvoda i narodnog dohotka

na planskom području u dosadašnjem periodu imao je privatni sektor privređivanja i preduzetništvo (radnje i preduzeća/privredna društva).

Što se prihoda preduzeća tiče, daleko najveći prihod je generisan kroz trgovinu na veliko i malo (gotovo 40% ukupnog prihoda), a zatim slijedi prihod iz različitih djelatnosti direktno i indirektno vezanih za turizam. Ostale djelatnosti učestvuju sa manjom procentualnom zastupljenošću u prihodima opštine Bar,

Kada je riječ o **turističkoj ponudi**, koja je značajan izvor prihoda za veliki broj domaćinstava, a u kojoj učestvuje veliki broj žena (bilo kao sezonski zaposlene, bilo kao nosioci ovih privrednih aktivnosti), značajno je konstatovati da turistički smještajni kapacitetima na području opštine Bar, učestvuju sa približno 15,5% u ukupnim smještajnim kapacitetima Crne Gore prema podacima iz avgusta 2011, kada su u pitanju objekti kolektivnog smještaja. Od ukupnog broja ležaja koji su na raspolaganju turistima u Crnoj Gori, u Baru se nalazi oko 13,6% (uključujući i individualni turistički smještaj).

Pored morskog (kupališnog) turizma na Skadarskom jezeru se upražnjava kupališno rekreativni turizam, dok sportsko - rekreativni turizam nije još adekvatno razvijen. Kako je već naglašeno u Bar dolaze sportske ekipe na pripreme naročito u prolječnjem periodu, ali njihov broj je mali i nesrazmjern potencijalu kojeg Bar ima za ovaj vid turizma.

Manifestacioni turizam je vrlo značajan oblik turizma za sadržajno obogaćivanje ljetnje ponude, ali i za život grada van glavne ljetnje sezone. Tranzitini turizam je vezan pretežno za ljetnji period kada su glavna turistička kretanja. Uslovljen je pogodnostima za nautički turizam kao i funkcionisanjem luke, željeznice i autobusnog saobraćaja

Istovremeno, potrebno je naglasiti i druge oblike turizma koji postoje u opštini Bar i za koje postoje veliki potencijali za dalje razvijanje:

Nautički turizam: s obzirom na prirodne pogodnosti morske i jezerske obale, nautičko-prometni položaj Bara i stalno rastuću tražnju, nautički turizam se sve više razvija u opštini Bar. Poslovni i kongresni

turizam: ovaj vid turizma je u ranijem periodu predstavljao značajan segment turističke ponude grada Bara, prateći razvoj grada. Međutim, postojeći hotelski kapaciteti u Baru ne mogu ispuniti visoke zahtjeve poslovnog i kongresnog turizma. Značaj Bara u smislu afirmacije *kulturno, istorijsko-spomeničkog turizma je nedvosmileno*.

Seoski, eko, lovni i ribolovni turizam je nerazvijen iako postoje izuzetni uslovi u selima na obali i bližem zaleđu Skadarskog jezera (dio koji ne pripada nacionalnom parku), posebno u Crmnici. *Ekoturizam* za sve brojniju i specijalizovaniju tražnju nije posebno organizovan sem dijelom u okviru izleta. *Ribolovni i lovni turizam* je moguć, posebno u planinskom zaleđu, kao i *izletnički turizam*: Postoje izuzetna mjesta za razvoj ove vrste turizma, kao napr Ostros, i sl.

5. Poljoprivreda i ribarstvo

Poljoprivredno zemljište barske opštine od 18.481 ha što predstavlja 3,76% poljoprivrednog zemljišta Crne Gore, čini značajnu vrijednost. Od ukupne poljoprivredne površine opštine, 28,9% ili 5.342 ha pripada obradivim površinama: dominiraju voćnjaci (45%), livade (28%), oranice i bašte (21%) i vinogradi (6%). Najvažniji sektori u poljoprivrednoj proizvodnji u opštini Bar su:

Biljna proizvodnja: Sve biljne vrste su zastupljene u opštini Bar i njihov prinos iznosi do maksimalnih 10% ukupnih prinosa određenih vrsta u Crnoj Gori.

Voćarstvo: Kontinentalno voće se uzgaja u Baru, ali njegovo učešće u ukupnim prinosima na nivou Crne Gore nije veoma značajno. Međutim, kada je riječ o prinosima maslina i agruma, učešće prinosa ovih vrsta u opštini Bar u ukupnim prinosima u Crnoj Gori je čak 25%, odnosno 22%, što je veoma respektivno.

Animalna proizvodnja i proizvodnja mlijeka u opštini Bar čini oko 3% ukupne proizvodnje istih u Crnoj Gori. Međutim, kada je ribarstvo u

pitanju, učešće ulova ribe ostvareno u opštini Bar u ukupnom ostvarenom u Crnoj Gori iznosi oko 24%.

Promjene u demografskoj strukturi uz izrazitu urbanizaciju uslovili su sociokulturološke, ali i privredne promjene. Naime, demografski podaci poljoprivrednog i ukupnog stanovništva u Crnoj Gori i opštini Bar pokazuju da je smanjenje aktivnog poljoprivrednog stanovništva značajno brže od rasta ukupne populacije.

U seoskim domaćinstvima starosna struktura je nepovoljna, a prisutna je veći broj starijih žena koje čine samačka domaćinstva. Individualna proizvodnja je sve više zapostavljena. Mlađe stanovništvo se u većini slučajeva bavi poljoprivredom kao dopunskom djelatnošću (vikendima ili poslije regularnog radnog vremena).

Infrastuktura na selu je relativno loše izgrađena

Površine koje su nekada pripadale društvenom sektoru vraćene su ranijim vlasnicima, a uslovi kreditiranja poljoprivrednih proizvođača kojima je to jedino zanimanje, od 2008. god., se pojednostavljaju da bi bili pristupačniji, ali su proizvođači i dalje usmjereni samo na radnu snagu iz sopstvenih domaćinstava, što **opet dodatno dovodi do eksploatacije ženskog neplaćenog rada i velikog broja žena koje nemaju nikakve stalne prihode ili osiguranje.**

Što se tiče institucija koje podržavaju razvoj poljoprivrede, u opštini Bar se one mogu razvrstati na sljedeći način:

i) Naučne i obrazovne institucije u koje spadaju:

- Biotehnički institut (Centar za subtropske kulture)
- Srednja poljoprivredna škola sa različitim obrazovnim profilima;

ii) Službe:

- Savjetodavna služba za biljnu proizvodnju,
- Veterinarske stanice,

- Inspeksijske službe (poljoprivredna, veterinarska, vodoprivredna, za zaštitu čovjekove okoline);

iii) Udruženja, zadrugarstvo, nevladine organizacije:

- U Baru postoje četiri zemljoradničke zadruge,
- od nevladinih organizacija u poljoprivredi postoje udruženja vinogradara, stočara, maslinara i pčelara.

Morsko i slatkovodno ribarstvo su značajni ekonomski potencijal u barskoj opštini. Ribolov je organizovan kao privredna i sportsko-rekreativna djelatnost. U Baru je privredni ribolov povezan sa članovima udruženje ribara "Pristan", a to su uglavnom muškarci.

Prostor opštine Bar pokrivaju tri operatora mobilne telefonije "Tele-nor", "T-Mobile" i "M-Tel". Ipak **nema dovoljno pokrivenosti internetom** svih područja kao **napr. Ostrosa, a populacija koja ima veliku štetu od takvog stanja i konstantne prepreke su opet žene** (konkretno u Ostrosu postoji veliki broj žena koje imaju znanja i vještine za rad na kompjuteru i korištenje interneta, ali to područje nije pokriveno od strane zvaničnog operatera – Telekom CG).

6. Struktura lokalne samouprave

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi uspostavljena je funkcionalna struktura lokalne samouprave Opštine Bar, koju predstavljaju Skupština opštine i predsjednik Opštine.

Zakonodavnu vlast na lokalnom nivou čini lokalni parlament, Skupština opštine Bar.

Izvršna vlast u opštini je oličena u predsjedniku Opštine, koga bira većina odbornika u opštinskoj Skupštini. Predsjednik predstavlja izvršnu vlast u Opštini; takođe, predsjednik imenuje dva podpredsjednika i Glavnog administratora.

U 2013 u opštinskoj administraciji je 288 zapošljenih (sa sekretarima mjesnih zajednica), od čega su 133 žene, dok je 509 zaposleno u javnim preduzećima (u 2011). Posmatrajući podatke za posljednjih pet godina, vidi se uzlazni trend što se tiče broja zaposlenih.

Kontinuirano unaprijeđenje kapaciteta zapošljenih vrši se kroz obuke koje pruža Uprava za kadrove, Zajednica opština Crne Gore, projekte za jačanje kapaciteta međunarodnih razvojnih organizacija kao i kroz individualne obuke i profesionalni razvoj.

Kapaciteti za pripremanje i sprovođenje projekata koje finansira Evropska unija su ograničeni. To se odnosi na limitirano poznavanje upravljanja projektnim ciklusom i matrice logičkog okvira, te slabe kapacitete za sprovođenje projekata (uključujući proces nabavki u skladu sa PRAG pravilima, finansijsko i narativno izvještavanje).

Opština Bar je kroz projekat finansiran od strane Ministarstva Inostranih Poslova Holandije osnovala 2009. godine Biznis Centar Bar (BSC Bar) kao instituciju za podršku razvoju preduzetništva. Biznis Centar pruža podršku malim i srednjim preduzećima i preduzetnicima početnicima u vidu: konsaltinga za započinjanje i razvoj sopstvenog biznisa, pomoći pri izradi biznis planova i investicionih studija, mikro-kredita visini do 15000.00, umrežavanja sa preduzećima iz inostranstva i poslovanja u okviru biznis inkubatora. BSC Bar biznis inkubator ima kapacitet da primi 34 preduzeća koja dobijaju povoljniji tretman u vidu subvencioniranog poslovnog prostora i dijeljenja režijskih troškova (struja, voda, internet, telefon i sl). Osim podrške preduzećima BSC Bar sprovodi i razne projekte finansirane od strane EU, UNDP, Americke Ambasade i sl.

BSC Bar je u toku 2009/2010. Godine obučavo službenike Opštine Bar iz oblasti Menadžmenta Fondovima EU a takođe je pružio podršku u opremi za otvaranje Kancelarije u Opštini koja se bavi pripremom i praćenjem projekata (u okviru Službe Glavnog Administratora).

Opština Bar je među vodećim u Crnoj Gori po opremljenosti opštinske administracije: uspotavljen je IT sistem na nivou opštinske administracije u cilju pružanja kvalitetnijih usluga.

7. Opštinski budžet i finansije

Budžet barske Opštine se ostvaruje kroz tekući i kapitalni dio kojim se obezbjeđuje realizacija planova opštine. **Ono što se mora konstatovati je da ni jedan razvojni ili drugi program ne obezbjeđuje podatke, o uticaju njegovog sprovođenja na žene i muškarce u opštini Bar, niti o potrebama jednih i drugih u budućim razvojnim planovima.**

Neadekvatna raspodjela mogućnosti, učešća i doprinosa razvoju, učešća u raspodjeli dobiti i moći, između žena i muškaraca na svim nivoima društva, a posebno na lokalnom nivou, doprinosi stagnaciji i nedovoljnom korištenju postojećih kapaciteta. Zato treba obezbijediti da žene budu ravnopravni nosioci ekonomskog razvoja u svojoj zajednici, ali i ravnopravni uživaoci dobiti od tog razvoja.

Posvećenim i koordinisanim radom svih relevantnih institucija i organizacija treba motivisati, osnaživati i podsticati žene da budu ravnopravni nosioci ekonomskog razvoja u lokalnoj zajednici, što će rezultirati, njihovom boljom zapošljivošću i jačanjem ekonomske moći.

Imajući na umu naprijed navedeno, predložen je konkretan Program ekonomskog osnaživanja žena Bara.

Na osnovu člana 41 Statuta Opštine Bar, („Službeni list CG-opštinski propisi“ broj 6/11) a u vezi sa članom 4 i 5 Odluke o rodnoj ravnopravnosti Opštine Bar, Skupština opštine Bar, na sjednici održanoj 03.12.2013 godine, donijela je:

PROGRAM ZA EKONOMSKO OSNAŽIVANJE ŽENA U BARU

Prioritetne oblasti programa su:

Podizanje svijesti o značaju ekonomske samostalnosti žena

Unaprjeđenje zapošljenosti žena

Stimulisanje samozapošljavanja žena

Preduslovi za početak sprovođenja Programa su uspostavljanje institucionalnih uslova tj. osnivanje međuresorske radne grupe, osnivanje kancelarije za rodnu ravnopravnost i imenovanje koordinatorke. Nakon sticanja ovih preduslova program će se sprovoditi u skladu sa identifikovanim područjem aktivnosti, ciljevima, mjerama i akcijama.

U skladu sa navedenim, identifikovano je dvanaest oblasti tj. područja aktivnosti na kojima se zasniva Program za ekonomsko osnaživanje žena, a to su:

- 1. Uspostavljanje institucionalnih uslova za sprovođenje programa,**
- 2. Stvaranje preduslova za konkurentnost žena u razvoju lokalne zajednice,**
- 3. Umrežavanje žena na području lokalne zajednice,**

4. **Pristup finansijskim sredstvima,**
5. **Podrška za prelaz od socijalne pomoći do samozapošljavanja,**
6. **Žene iz lokalne sredine kao nosioci politika,**
7. **Korištenje socijalnih servisa,**
8. **Savjetničke djelatnosti namijenjene specifičnostima ekonomskog osnaživanja žena u gradskom i ruralnom području,**
9. **Podizanje svijesti o značaju ekonomske samostalnosti žena iz ruralnih područja,**
10. **Izrada marketing strategije kroz Strategiju ekonomskog razvoja opštine sa naglaskom na promociju žena u ruralnom razvoju,**
11. **Promocija Programa,**
12. **Ekonomija i održivi razvoj.**

Za svaku od navedenih područja aktivnosti Programom su identifikovani nosioci, rezultati, izvori sredstava kao i rokovi.

Područje aktivnosti 1.

Uspostavljanje institucionalnih uslova za sprovođenje programa

Cilj 1. Koordinacija javnih politika

Mjere:

1. Osnivanje međuresorske radne grupe za sprovođenje programa za ekonomsko osnaživanje žena,
2. Formiranje Kancelarije za rodnu ravnopravnost,
3. Imenovanje koordinatora/ke,
4. Uključivanje koordinatora u izradu strateških dokumenta, lokalnih politika opštine.

Aktivnosti:

- 1.1. Praćenje i intervenisanje pri oblikovanju različitih opštinskih politika kako bi se osiguralo ostvarivanje zadatog cilja jačanja ravnopravne aktivnosti žena u lokalnoj zajednici.
- 1.2. odrediti koordinatora/koordinatorku i osposobiti ga/je za praćenje implementacije Programa, utvrditi početno stanje za mjerenje realizacije Programa, na temelju raspoloživih pokazatelja.
- 1.3. pravno regulisanje i pozicioniranje Kancelarije, osmišljavanje programa rada kancelarije i obezbijedivanje uslova za rad.
- 1.4. učešće u radu radnih grupa za izradu strateških dokumenta, lokalnih politika opštine.

Nosioci aktivnosti: Služba glavnog administratora, Sekretarijat za društvene djelatnosti, predstavnici različitih subjekata kao članovi međuresorne grupe

Očekivani rezultati: povezanost različitih opštinskih politika sa programom, redovno informisanje javnosti o ostvarivanju Programa svih zainteresovanih vladinih i nevladinih institucija, uspostavljena kancelarija, - koordinator i sprovedene programske aktivnosti.

Sredstva:

Rok: imenovanje koordinatora i otvaranje Kancelarije – odmah formiranje međuresorne grupe - početak 2013; aktivnosti koordinatora i grupe- kontinuirano

Područje aktivnosti 2.

Stvaranje preduslova za konkurentnost žena u razvoju lokalne zajednice

Cilj 2. Pristup znanjima i vještinama

Mjera:

Uspostavljanje obrazovnih i savjetodavnih programa za sticanje savremenih informaciono tehničkih, tehnoloških znanja, preduzetničkih vještina, upravljačkih znanja, vještina upravljanja porodičnim biznisima.

Aktivnosti:

2.1. Istražiti i utvrditi potrebe za obrazovanjem i treningom žena u lokalnoj zajednici,

2.2. Razviti edukativne programe posebno za žene početnice u biznisu,

2.3. Obezbijediti određenu kvotu korištenja kapaciteta poslovnih inkubatora za žene početnice,

2.4. Razviti edukativne programe za upravljanje porodičnim biznisom, s posebnim naglaskom na probleme generacijskog transfera upravljanja i vlasništva,

2.5 Razviti i povezati savjetodavne kapacitete Ministarstva poljoprivrede i ruranog razvoja na lokalnom nivou sa korisnicama usluga za preduzetničke poduhvate žena u ruralnim područjima, posebno jačati komunikaciju sa subjektima na lokalnom nivou,

2.6. Obučiti registrovane preduzetnice za korištenje interneta i web-sitea,

2.7. Formirati forum žena preduzetnica Bara pri organizaciji privrednika Bara,

2.8. Obezbijediti mentorstvo iskusnih poslovnih žena početnicama koje žele razvijati svoj biznis,

2.9. Razviti sistem za saradnju sa ekspertima za transfer istraživanja i razvoja (škole, fakulteti i instituti...)

2.10. Razviti i povezati savjetodavne kapacitete Privredne komore i Ministarstva poljoprivrede (naglasak na organsku proizvodnju) i ruralnog razvoja sa lokalnom zajednicom i korisnicama usluga i sa Agencijom za zaštitu intelektualne svojine pri brendiranju proizvoda,

2.11. Obezbijediti sufinansiranje učešća žena na sajmovima, turističkim manifestacijama,

Nosioci aktivnosti: savjetodavne službe Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, udruženje poslodavaca i druga zanatska udruženja, Sekretarijat za ekonomiju i finansije, obrazovne institucije, turističke organizacije i Zavod za zapošljavanje, Biznis centar, NVOi

Očekivani rezultati: Povećanje broja žena koje ulaze u samozapošljavanje, povećani broj rastućih poslovnih poduhvata u vlasništvu žena, povećan broj žena koje koriste mogućnosti marketinških instrumenata i brendiranja, povećan broj preduzetnica koje izlaze na nacionalno ili internacionalno tržište, povećan broj uspješno vođenih

porodičnih biznisa Identifikacija domaćih potencijala tradicionalnih znanja, tehnika i zanata; povezivanje srodnih manifestacija i organizacija i uklapanje sa drugim manifestacijama u višednevnu turističku ponudu.

Sredstva: redovna i projektna sredstva

Rok: tokom prve dvije godine (2013,2014)

Područje aktivnosti 3.

Umrežavanje žena na području lokalne zajednice

Cilj 3. Umrežavanje žena iz lokalne zajednice

Mjere:

1. Uključivanje žena iz ruralnih i gradskih sredina u poslovne i druge mreže s naglaskom na regionalni nivo,
2. Povezivanje žena sa postojećim institucijama koje u svojoj misiji imaju umrežavanje.

Aktivnosti:

- 3.1. Promovisati postojeće mreže žena kroz razne aktivnosti, vodeći računa o regionalnoj prisutnosti,
- 3.2. Koristiti različite događaje kao što su treninzi, seminari, radionice kao mjesto „učenja“ umrežavanja.

Nosioci aktivnosti: *Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Sekretarijat za društvene djelatnosti, NVOi, Biznis centar*

Očekivani rezultati: Povećani broj žena uključenih u različite mreže (organizacije, komore, zadruge...), povećani broj poslovnog po-

vezivanja (*business to business*), povećani broj korisnica poslovnih usluga.

Sredstva: projektna i redovna sredstva

Rok: kontinuirane aktivnosti

Područje aktivnosti 4.

Pristup finansijskim sredstvima

Cilj 4. Poboljšati pristup žena iz lokalne zajednice finansijskim resursima

Mjere:

1. Kreirati posebne kreditne linije,
2. Povezati preduzetnice sa alternativnim izvorima finansiranja.

Aktivnosti:

- 5.1. Upoznati javnost sa pokazateljima o ograničenosti pristupa žena finansijskim sredstvima,
- 5.2. Odrediti i promovisati garancijske šeme za kreditne programe za žene,
- 5.3. Iskoristiti subvencije iz opštinskog budžeta za razvoj ženskog preduzetništva.

Nosioci aktivnosti: *Sekretarijat za ekonomiju i finansije, Biznis centar, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Investiciono razvojni fond*

Očekivani rezultati: Povećani broj žena korisnica garancijskih programa i subvencija iz opštinskog budžeta za razvoj ženskog preduzetništva

Sredstva: Redovna i projektna sredstva

Rok: 2013 - kontinuirano

Područje aktivnosti 5.

Podrška za prelaz od socijalne pomoći do samozapošljavanja

Cilj 5. Intenzivirati program samozapošljavanja, posebno za ranjive grupe (samohrane majke, žene sa invaliditetom i sl.)

Mjera:

Sprovođenje postojećih programa samozapošljavanja sa posebnim osvrtom na žene iz ranjivih grupa

Aktivnosti:

5.1. Osigurati široku informisanost o Programu kroz sve institucije podrške lokalnog razvoja (centri za soc.rad, zavodi za zapošljavanje, NVOi....)

5.2. Uključiti sredstva javnog informisanja u promociju Programa.

Nosioci aktivnosti: Zavod za zapošljavanje, Centri za socijalni rad, NVOi kao i sve lokalne i državne institucije za podršku ruralnog razvoja i razvoja preduzetništva

Očekivani rezultati: Povećani broj zainteresovanih nezapošljenih žena iz ovih grupa koje koriste mogućnosti programa samozapošljavanja

Sredstva: Redovna sredstva u okviru programa zapošljavanja, projektna sredstva, poticajna sredstva

Rok: 2013

Područje aktivnosti 6.

Žene iz lokalne sredine kao nosioci politika

Cilj 6. Ojačati učešće žena iz lokalne sredine u definisanju politika koje utiču na uključivanje žena u preduzetništvo, sa posebnim akcentom na žene sa ruralnih područja

Mjera: Sprovođenje planiranih programa, promocija javno-privatnog dijaloga

Aktivnosti:

6.1. Seminari za jačanje pravne pismenosti žena i tehnika komunikacije sa javnim službama,

6.2. Radionice i konferencije o ulozi žena u preduzetničkom životu,

6.3. Insistirati na provođenju konzistentne statistike o ulozi žena u generiranju novih radnih mjesta i nove vrijednosti.

Nosioci aktivnosti: Sekretarijat za društvene djelatnosti, Biznis centar, NVOi, udruženje preduzetnika, kancelarije za besplatnu pravnu pomoć

Očekivani rezultati: Povećano učešće žena u raspravi i oblikovanju politika i programa podsticanja ženskog preduzetništva, adekvatni statistički podaci o ženama u preduzetništvu i bolja komunikacija između javnih službi i korisnica.

Sredstva: Projektna i redovna sredstva

Rok: 2013 i dalje

Područje aktivnosti 7.

Korištenje socijalnih servisa

Cilj 7. Osigurati posebne usluge za korištenje socijalnih servisa kao što su: briga za djecu, briga za starije i bolesne osobe i dr.

Mjere:

1. Subvencioniranje usluga za korištenje ustanova za brigu o djeci, starijim osobama i bolesnim osobama,
2. Promovisati i razvijati volonterizam u različitim programskim aktivnostima na lokalnom nivou.

Aktivnosti:

- 7.1. Osigurati posebne usluge za korištenje socijalnih servisa za zaposlene žene sa posebnim naglaskom na žene iz ruralnog područja,
- 7.2. Osigurati posebne usluge za korištenje socijalnih servisa nezaposlene žene sa posebnim naglaskom na žene iz ruralnog područja,
- 7.3. ugraditi subvencionirane naknade za korištenje dječjih vrtića (javnih ili privatnih),
- 7.4. osigurati posebne savjetodavne i trening usluge za preduzetnice iz ruralnih sredina koji žele pokrenuti biznis u području brige o djeci, starim i bolesnim osobama.
- 7.5. osigurati kontinuirano informisanje o ovim servisima,
- 7.6. regrutovanje i obuka volontera.

Nosioci aktivnosti: Sekretarijat za društvene djelatnosti, Centri za socijalni rad, Zavod za zapošljavanje, Crveni krst, NVOi,

Očekivani rezultati: Povećani broj nezapošljenih žena iz ruralnih sredina uključenih u program samozapošljavanja zbog mogućnosti korištenja usluge brige o djeci, starim i bolesnim osobama; povećani broj održivih poslovnih pothvata u području brige o djeci, starim i bolesnim osobama; povećan broj volontera.

Sredstva: Projektna i redovna sredstva

Rok: Kontinuirano

Područje aktivnosti 8.

Savjetničke djelatnosti namijenjene specifičnostima ekonomskog osnaživanja žena u gradskom i ruralnom području

Cilj 8.. Izgradnja kapaciteta pružanja usluge treninga i savjetovanja ženama

Mjera: Uspostavljanje i korištenje modela savjetodavaca i konsultanata koji se bave ovom tematikom, senzibilizacija na rodne razlike u savjetodavnim institucijama

Aktivnosti:

- 8.1. Organizovati *train-the-trainer* i *train-the-counselor* seminare za trenere i savjetnike za rad sa ženama,
- 8.2. Razviti standardizovane module za izabrane teme ili prilagoditi postojeće module iz regionalne dobre prakse domaćem kontekstu,

8.3. organizovati seminare za preduzetnice s iskustvom koje se žele uključiti u mentorski rad sa ženama koje žele pokrenuti svoj biznis ili preduzeticama koje žele svoj biznis dalje razvijati.

Nosioci aktivnosti: Služba glavnog administratora, Biznis centar i NVOi, udruženje poljoprivrednika

Očekivani rezultati: Povećani broj kvalifikovanih savjetnica i trenera; povećani broj kvalifikovanih mentorki; veće zadovoljstvo žena iz ruralnih sredina korisnica usluga institucija za podršku

Sredstva: Projektna i redovna

Rok: Kontinuirano

Područje aktivnosti 9.

Podizanje svijesti o značaju ekonomske samostalnosti žena iz ruralnih područja

Cilj 9. Izraditi katalog pozitivnih primjera žena iz ruralne lokalne sredine (Nedostatak ženskog uzora u ruralnim sredinama, od početnica do vođenja rastućih poduvata je značajan problem u jačanju aktivnosti žena u ruralnim sredinama, jer je učenje od lokalnih uzora najefikasnije.)

Mjera: Izraditi katalog pozitivnih primjera žena iz ruralne lokalne sredine

Aktivnosti:

9.1. Podsticati akademsku zajednicu da istražuje ženske poduhvate u ruralnim sredinama i opiše primjere uspjeha i neuspjeha pomoću metode slučajeva,

9.2. Uključiti takve slučajeve u edukativne materijale koje koriste institucije za podršku ruralnom razvoju,

9.3. Osigurati medijsku promociju izabranih slučajeva.

Nosioci aktivnosti: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Biznis centar

Očekivani rezultati: Obogatiti edukativni materijal lokalnim primjerima

Sredstva: Redovna i projektna

Rok: 2014.

Područje aktivnosti 10.

Izrada marketing strategije kroz Strategiju ekonomskog razvoja opštine sa naglaskom na promociju žena u ruralnom razvoju

Cilj 10. Promocija učešća žena kao preduzetnica sa posebnim naglaskom na žene iz ruralnog područja

Mjera: Izrada marketing strategije kroz Strategiju ekonomskog razvoja opštine

Aktivnosti:

10.1 Objedinjavanje dostupnog tržišta,

10.2. Zaštita i brendiranje proizvoda,

10.3. Aktiviranje u plasmanu i distribuciji, uvođenje novih distributivnih kanala (npr.preko interneta),

- 10.4. Kreiranje vizuelnog identiteta – suvenir,
- 10.5. Virtuelna prezentacija turističke ponude,

Nosioci aktivnosti: Sekretarijat za društvene djelatnosti – Tim za realizaciju Programa, Kancelarija za rodnu ravnopravnost u saradnji sa ekspertskim timom za izradu Marketing strategije, Turistička organizacija

Očekivani rezultati: Objedinjavanje i/ili koordinacija svih aktivnosti i resursa, promocija turističke ponude ruralnih dijelova sa naglaskom na žene i njihove proizvode, Izrada marketing strategije kroz strategiju ekonomskog razvoja opštine, usvojena Strategija ekonomskog razvoja opštine

Sredstva: Redovna i projektna sredstva

Rok: 2015.

Područje aktivnosti 11.

Promocija Programa

Cilj 11. Povećanje nivoa informisanosti i podizanje nivoa uključenosti javnosti, stručnjaka i poslovne zajednice.

Mjera: Informisanje najšire javnosti o Programu

Aktivnosti:

- 11.1. Pripremiti promotivni plan,
- 11.2. Predstavljanje Programa ciljnoj grupi, stejholderima i medijima,
- 11.3. Organizovanje konferencija, skupova i okupljanja s ciljem obezbjeđivanja vidljivosti Programa.

Nosioci aktivnosti: Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, lokalni mediji, NVO-i, Biznis centar

Očekivani rezultati: Povećana vidljivost programa, uključenosti subjekata za provođenje programa i korisnica programa

Sredstva: Redovna i projektna sredstva

Rok: 2013

Područje aktivnosti 12.

Ekonomija i održivi razvoj

Cilj 12. Ravnopravni pristup žena i muškaraca ekonomskim resursima i stvaranje jednakih mogućnosti za njihovo korišćenje

Mjere: Ustanovljena baza podataka po polu, ustanovljena baza podataka preduzetnica; organizovanje edukacija

Aktivnosti:

- 12.1. Ustanoviti i organizovati na nivou opštine bazu podataka po polu, godinama i po kvalifikacionoj strukturi, u koju uključiti: zapošljene, nezapošljene, preduzetnike i potrebe za radnom snagom i vrstom poslova. I po potrebi organizovati istraživanja o ovoj temi,
- 12.2. Organizovati dva puta godišnje obuke (prekvalifikacija, dokvalifikacija...) za nezapošljene žene vodeći računa o zahtjevima poslodavaca za žene koje su nezapošljene duže od tri godine, žene sa sela, Romkinje, žene sa invaliditetom, samohrane roditelje i roditelje djece sa smetnjama u razvoju, žene preko 50 godina starosti,
- 12.3- Formiranje baze podataka o ženskom preduzetništvu u cilju podsticanja preduzetništva kod djevojaka, mladih žena, samohranih majki, žena sa seoskog područja, žena sa invaliditetom.

